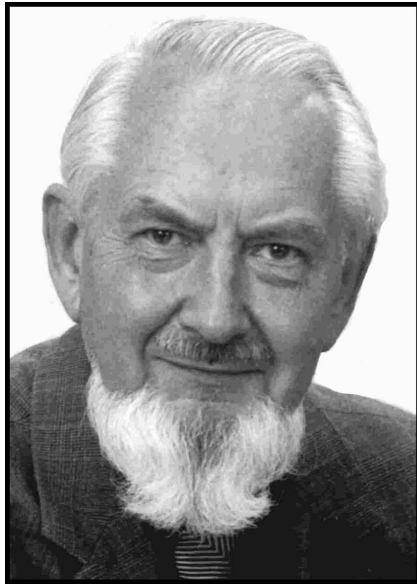

ПАМ'ЯТІ СЕРГІЯ МИХАЙЛОВИЧА ЛЕВИТСЬКОГО (1926–2018)

22 березня 2018 року пішов з життя Сергій Михайлович Левитський – доктор фізико-математичних наук, професор, заслужений працівник освіти України, заслужений професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка (КНУ), визначний фізик-експериментатор, що працював у галузі фізичної електроніки та фізики плазми, один з провідних викладачів факультету радіофізики, електроніки та комп'ютерних систем КНУ.

С.М. Левитський народився 25 жовтня 1926 року в м. Києві в сім'ї відомого українського лікаря-офтальмолога професора Михайла Андрійовича Левитського (1871–1942 рр.) та Юлії Миколаївни Шевчук-Левитської (1890–1979 рр.) – також професора-офтальмолога.

Після закінчення в 1949 р. радіотехнічного факультету Київського політехнічного інституту С.М. Левитський починає працювати в Київському державному університеті ім. Т.Г. Шевченка (нині – КНУ), з яким був пов'язаний його подальший трудовий шлях тривалістю 67 років.

У 1949–1952 рр. С.М. Левитський був аспірантом кафедри електрофізики фізичного факультету. Коли в 1952 р. було організовано радіофізичний факультет (теперішній факультет радіофізики, електроніки та комп'ютерних систем), він почав працювати старшим викладачем кафедри фізичної електроніки (так стала називатися колишня кафедра електрофізики після того, як увійшла до складу радіофізичного факультету). З 1957 р. він стає доцентом тієї самої кафедри, в 1974–1989 рр. завідує кафедрою радіоелектроніки, надалі працює професором кафедр радіоелектроніки (1990–1996 рр.), напівпровідникової електроніки (1996–2002 рр.), фізичної електроніки (2002–2011), радіотехніки та радіоелектронних систем (2011–2016 рр.).

Фактичним керівником кандидатської дисертації С.М. Левитського “Дослідження високочастотного розряду в газах”, захищеної в 1953 р., був Н.Д. Моргуліс – член-кореспондент АН України, засновник київської школи фізичної електроніки, засновник і багаторічний завідувач кафедри фізичної електроніки Київського університету. В цій дисертації було вперше експериментально досліджено та інтерпретовано режими високочастотного розряду в газі. Вперше було виявлено і пояснено явище розпорощення електродів у високочастотному розряді, яке згодом знайшло найширше застосування в технології виробництва плівок і виготовлення напівпровідникових приладів та інтегральних мікросхем. Ці роботи стали справді класичними, вони згадуються в багатьох монографіях (зокрема, у відомих монографіях Ю.П. Райзера про газовий розряд) та оглядових статтях.

У докторській дисертації “Надвисокочастотні явища при взаємодії електронних пучків з плазмою”, захищеної у 1973 р., також отримано наукові результати світового рівня. Зокрема, разом зі своїм учнем І.П. Шашуріним (1936–2018 рр.) Сергій Михайлович уперше експериментально дослідив еволюцію функції розподілу електронів пучка за швидкостями в процесі розвитку плазми-

во-пучкової нестійкості. Ці результати відтворено, зокрема, в монографіях Л.А. Арцимовича та Р.З. Сагдеева, Є.В. Мішина, Ю.Я. Ружина та В.А. Телегіна й інших. Первісно інтерпретовані в рамках квазілінійної теорії плазово-пучкової релаксації, вони отримали потім більш загальне пояснення. С.М. Левитський створив перший у світі відкачаний (у формі запаяної лампи, без вакуумної установки) плазово-пучковий підсилювач.

Пізніше С.М. Левитський разом зі своїми співробітниками та учнями займався дослідженнями мікрохвильової діагностики плазми, плазових хвильоводів, метеорних слідів у іоносфері, імпульсного поверхневого розряду, випромінювання електромагнітних хвиль модульованими електронними пучками в неоднорідній плазмі, просвітлення бар'єрів закритичної плазми. Зокрема, він запропонував метод просвітлення бар'єрів щільної плазми для електромагнітних хвиль за допомогою електронних пучків, який пізніше було досліджено експериментально.

С.М. Левитським опубліковано більше 250 наукових праць, під його керівництвом захищені 11 кандидатських та 1 докторська дисертації. Це дає право говорити про створену ним у Київському університеті наукову школу з дослідження надвисочастотних явищ у плазмі. Двоє учнів Сергія Михайловича – І.П. Шашурін та І.О. Анісімов – стали завідувачами кафедр, останній також і деканом радіофізичного факультету КНУ. Ряд його колишніх дипломників із часом захистили докторські дисертації, О.К. Назаренко став членом-кореспондентом НАН України.

Багато сил С.М. Левитський віддав науково-організаційній роботі. Довгі роки він був заступником голови спеціалізованої ради із захисту кандидатських та докторських дисертацій, був членом редколегії журналу “Вісник Київського університету. Фізико-математичні науки”, заступником відповідального редактора журналу “Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Радіофізика та електроніка”.

Понад 60 років наукова діяльність С.М. Левитського поєднувалася з викладацькою роботою на радіофізичному факультеті Київського університету. Сергій Михайлович був одним із найдосвідченіших викладачів, його ім'я з повагою і вдячністю згадують усі покоління випускників факультету. Він був одним з тих, хто навчав іще перший випуск

радіофізичного факультету в 1953 р. За більш ніж 60 років роботи в університеті через його руки пройшло понад 6 тисяч студентів, ним підготовлено і прочитано 13 лекційних курсів, надруковано понад 20 підручників і навчальних посібників. Серед них особливе місце займає перший у світовій літературі “Збірник задач та розрахунків з фізичної електроніки” (1964 р.), по якому навчалося багато поколінь студентів відповідної спеціалізації і який став відомим далеко за межами України, а також капітальний підручник “Основи радіоелектроніки” (2007 р.). Ним створено також близько 10 науково-популярних книжок для школярів. Викладацький стиль С.М. Левитського характеризувався максимальною логічністю та ясністю подання матеріалу, вмінням дати просту фізичну інтерпретацію аналізованим ефектам, акцентом на фундаментальні принципи кожної з дисциплін, які він читав, незмінним інтересом до нових методів викладання та контролю знань студентів.

С.М. Левитський був одним з найавторитетніших методистів у Київському університеті. Близько двадцяти років очолював науково-методичну комісію радіофізичного факультету. В цей період за його творчим задумом і під його керівництвом було розроблено структурно-логічні схеми, що дозволило організувати викладання дисциплін на факультеті в логічній послідовності та взаємозв'язку. Багато сил він витратив на впровадження модульно-рейтингової системи викладання, яка сприяє кращому засвоєнню знань студентами, активізує їхню самостійну роботу. Він був також одним із провідних розробників навчальних планів спеціальностей “прикладна фізика” (бакалаври) й “радіофізика та електроніка” (магістри) при запровадженні ступеневої системи навчання.

Сергій Михайлович був не тільки визначним ученим та прекрасним викладачем. Він був носієм високих людських рис. Для нього були характерні надзвичайна відповідальність за свою справу, творчий підхід до роботи, особиста скромність, доброзичливе ставлення до колег, готовність завжди прийти на допомогу. Він був справжнім інтелегентом, людиною енциклопедичних інтересів, які далеко виходили за межі його професійних обов'язків. Крім російської та української, володів також англійською, німецькою та французькою мовами. Любив і відчував мистецтво, зокрема пое-

зію та живопис. Ніколи не зраджувало його й почуття гумору. Він був відданим другом. Завжди користувався глибокою повагою та незаперечним авторитетом серед колег по науковій та викладацькій роботі, а також серед своїх численних учнів та студентів.

С.М. Левитський був нагороджений відзнакою Вченої ради КНУ, відзнакою НАН України за підготовку наукової зміни. Він був удостоєний почесних звань заслуженого професора КНУ та заслуженого працівника освіти України.

Сергій Михайлович виховав дочку, успіхами якої завжди пишався. Нині Марія Сергіївна Левитська – провідний театральний художник України, головний художник Національного театру опе-

ри та балету імені Т. Шевченка, народний художник України, лауреат Шевченківської премії, член-кореспондент Академії мистецтв України.

Тепер, коли Сергія Михайловича немає з нами, кожен, хто знав цю людину, усвідомлює, що знайомство та спілкування з ним було справжнім подарунком долі. Пам'ять про С.М. Левитського – визначного вченого, прекрасного викладача, справжнього інтелігента, наділеного високими людськими якостями – назавжди збережеться в серцях його рідних, колег та учнів.

*І.О. Анісімов, А.Г. Загородній,
А.Г. Наумовець, М.В. Стріха*